

Mātua, kāiga, ma na fānau ākoga: Fēhili mo kilātou e fai lāgona ki he fakatūtuga ke hui te NCEA.

Gāgana Tokelau

Ko te tokumeni tēnei e i loto ai te lihi kātoa o na fēhili mo na mātua, kāiga ma fānau ākoga e fakaūlu mai ōlātou lāgona ki tēnei tokumeni fakatālatālanoāga a te Matāgaluēga o Ākoākoga: Fakatūtuga ke hui te NCEA.

Mo te tokalāhiga o na tino, ko te tuku māiga o na lāgona ki na fakatūtuga ka faigōfie kui mai i te auāla kui i te neti. E ui i na vāega iēnei, ko te tokumeni tēnei e lāvea ai **te lihi kātoa o na fēhili** mo na mātua, na kāiga, ma na fānau ākoga e filifili ke tuku mai olātou lāgona kui mai i te meli pe ko te īmeli.

Kāfai ko koe e hē fakaulūa mai o lāgona ko he mātua, kāiga pe ko he fānau ākoga, tagāki ki te tuātuhi tafākilāgi a te Matāgaluēga mo te lihi o na fēhili e talafēagai mo koe.

Ko na lāgona e fakaūlu mai i luga o te neti e māfai ke fai i kīnei:

<https://www.education.govt.nz/consultation-ncea>

Ko te faigā fēhili e fakatīno i ni faigā paāga ma Allen + Clarke, he fāufāutua tū tautāhi i na pōlihi mo tagāta lautēle na hōkotāga e te Matāgaluēga, ke fēhoahōani ki te vākilikilīga o na tautalīga na tuku mai. Na ko kilātou tautokatahi na lāvea i te vākilikilīga o na lāgona na fakaūlu mai ka kilātou māfaia oi māuagia na vāega na tautāli mai ai ma na fakamātalāga lēolēoa o tagāta tautokatahi.

Vēfea ona fakaāogā tēnei tokumeni

Kāfai ko hēki ke faia te vāega tēnei, e fakamālohia atu koe ke fāitau āgai ki na fakatūtuga a te Mālo ka ko hēki tuku māia ō lāgona. Fāitau āgai ki na fakatūtuga i kīnei:

<https://www.education.govt.nz/consultation-ncea>

E tōtoka loa koe ke tali na fēhili āgai ki na fakatūtuga:

- Tali **uma** na fēhili i te vāega ki na fakamātalāga fakavāe tēia e talafēagai ma koe.
- E māfai ke filifili koe ke tali he vāega pe ko na fēhili uma i na vāega 1-3. Ko na fēhili iēnei e lahi lava oi tuku mai i he fakahōloga tūtuha e ve ko na matākupu i loto o te tokumeni o na fakatālatālanoāga.

Ko te lahi o na fēhili e ke māfaia oi tali ka fēhoahōani ki te Matāgaluēga ke tuku mai ni fāutuāga lēlei, fatu ki na fakamātalāga, ki te Minihītā āgai ki na fakatūtuga takitāhi ka ko hēki fāia hētahi tonu ma te Kapinēta.

Ko au tali e māfai ke īmeli ki te nceaconsultation@education.govt.nz pe fakatuātuhi ki te:

Education Consultation

Ministry of Education
PO Box 1666
Wellington 6140
New Zealand

Ko na fakatālatālanoāga mo tagāta lautēle e tapunia i te **5pm i te Ahogāfua 15 o Hetēma 2025** (NZST).

Fakamātalāga āgai ki te malupuipūia o fakamātalāga

Ko na fakamātalāga patīno o koe ka tūmau te tūlaga o te malupuipūia, ka hē lōlōmia lauāitele pe fakailōa fakalauāitele, ma ka fakaāoga oiōti mo ni māfuaāga mo te vakilikilīga o fakamātalāga.

Ko te Matāgaluēga e ono māfai ke hiki hako mai lava he fakamātalāga mai na tautalīga na tuku mai, kae ui i na vāega iēnei, ko na vāega e hiki mai ka hē fakamātea ki te tino pe ko he kulūpu ma ko te Matāgaluēga ka hē ia fakaāogagia ni tautalīga na tuku mai e iēi ai ni fakamātalāga puipūia o he tino.

I ho he lakahaga, e ke māfaia oi hōkotāga mai ki te Matāgaluēga o Ākoākoga pe ko te Allen + Clarke mo ni iētahi fakamātalāga pe vēfea ona fakaāoga na fakamātalāga puipūia o koe i na vākilikilīga pe ko te talohaga mai ke toe fakaholomuli o na lāgona na tuku mai pe ko te fakahēai o na fakamaumaūga o na lāgona na tuku mai. Fakamolemole oi īmeli mai ki te nceaconsultation@education.govt.nz pe hōkotāga mai kia Dr Bo Ning i te bning@allenandclarke.com ke fai ai te vāega tēnei.

E ke māfaia oi fāitau ātili ki te māfuaāga e ao ai e kimātou na fakamātalāga patīno o koe ma pe vēfea foki oi fakaāoga e te Matāgaluēga o Ākoākoga i luga o talātou tuātuhi tafākilagi: <https://www.education.govt.nz/legal-and-privacy>

Nā tamaīti ma nā talavou

E fakamālohia atu kiā te koe ke fēhili ki hētahi o na mātua, he tino e ia taukīkila koe, pe ko he tino e iēi hō fakatuatuāga kiēi ke fēhoahōani atu ke mālmalāma kātoa koe ki na fakamātalāga i luga āgai ki na fakamātalāga malupuipūia ma heā tona uiga mo koe. Kāfai e fēhoahōani atu, e ke māfaia foki oi fakatumu te faigā fēhili i talātou fēhoahōani pe ko talātou takitākiga.

Na fēhili mo na fakamātalāga fakavāe

Fakatumu uma na fēhili mo na fakamātalāga fakavāe ka ko hēki talīa na fēhili āgai ki na fakatūtuga.

Ko na fakamātalāga patīno o koe ka tūmau te tūlaga o te malupuipūia, ka hē lōlōmia lauāitele, ma ka fakaāoga oiōti mo ni māfuaāga mo te vakilikilīga o fakamātalāga. Ko au fakamātalāga patīno e hē lōlōmia fakalauāitele pe fakailōa fakalauāitele.

Fakamāutinōa to ʻnitālehi ki na hūiga ki te NCEA.

E ke māfaia oiōti oi filifili he faigā filifiliga e fokotāhi:

Faiākoga pe puleākoga (‘na tino ākoāko’)	Mātua/tino tāuhi, kāiga pe ko he fānau ākoga	Tino fakagālua tino (pe ko he tino mai he fale faigāluēga)
☐	☐	☐

Fakaauau te talīga o na fēhili koi tōtoe OIŌTI kāfai ko koe na ke filifilīa te faigā filifiliga mo te ‘mātua, kāiga pe ko te fānau ākoga’. Kāfai na ke filifilīa hētahi vāega, tagāki ki te tuātuhi tafākilāgi a te Matāgaluēga mo he hetu o na fēhili e talafeāgai mo koe.

Ko na fēhili e tōtoe ka fēhoahōani mai ki tomātou mālamalāma pe vēfea ona kehekehe na lāgona e tuku mai fua ki te kehe o na talaāga ma na hikohikomaga.

Ko tēfea o na vāega iēnei e pītōhili te hako ke fakamātala ai ō ʻnitālehi ki na hūiga ki te NCEA? Tiki uma na vāega e apalai kiēi.

Mātua pe ko he tino tāuhi	Hui o te kaukāiga	Fānau ākoga tūlaga tolu	Fānau ākoga tūlaga tolu tuāi	Hētahi (fakamātea)
☐	☐	☐	☐	☐

Ko te fēhili tēnei e o mo na **MĀTUA, TINO TĀUHI**, ma **HUI O TE KĀIGA** oiōti: Ko heā te lēvolo e/pe iēi tau tamaīti/au tamaīti pe he hui o te kāiga e tau tonu kiēi? Tiki uma na vāega e apalai kiēi.

E hē iēi i te tāimi nei i he ākoga				Hētahi (fakamātea)
Tauhāga 0-8	Tauhāga 9-10	Tauhāga 11-13	☐	☐

Ko te fēhili tēnei e o mo na **FĀNAU ĀKOGA** oiōti: Ko heā te tauhāga e iēi koe i te tāimi nei? Fīlifīli he vāega e fokotāhi o na mea iēnei:

Tauhāga 0-8	Tauhāga 9-10	Tauhāga 11-13	I te tāimi nei e hēki lehitāla i he ākoga	Iētahi (fakamātea)
☐	☐	☐	☐	☐

Ko tēfea te itukaigā kulūpu fakaāganuku e iēi koe? Tiki uma na vāega e apalai kiēi.

Fīlifīli he vāega e fokotāhi o na mea iēnei:

Māoli	Pahefika (fakamātea)	Eulopa Niu Hila / pāpālagi	Āhia (fakamātea)	MELAA	Fīlifīli ke hē tali	Hētahi (fakamātea)
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Ko te fēhili tēnei e manākomia ke fakamāutinōa ai ō lāgona na fakaūlu mai.
Ko te fakamātalāga tēnei e HĒ fakahoā ma ni iētahi tino ma ka fakaāoga oiōti ke fakamāutinōa ai ō lāgona na fakaūlu ma/pe hōkotāga atu ai koe mo he fakamāninōga kāfai e manākomia.
Kāfai koe e fōfou ki ni iētahi fakamātalāga āgai ki na fakamātalāga patīno o koe ma pe vēfea te fakaāogagia i na vākilikilīga, fakafēhokotāki mai ki te nceaconsultation@education.govt.nz

Tuku mai na fakamātalāga ke fakafēhokotāki atu ai.

Īgōa: _____

Īmeli: _____

Ko te lahi o na fēhili e tautāli e koe ka fēhoahōani ki te Matāgaluēga ke mālamalāma ātili ai ki ō lāgona āgai ki na fakatūtuga ma ke fautūagia ai ni iētahi galuēga ma ni fāutuāga ki te Mālo.

Vāega 1: Māfuaāga mo na Hūiga

Ko te NCEA na fakaūlu mai ko hē tuhi pahi e atafaia, e opotia ma e taki ki ni fakatūlagāga fakatēākoākoga mo na fānau ākoga i na vahēga tūlaga tolu. Na tuku mai ai te lahi o ni āvanōa mo ni ahēhi kehekehe fakatāhi ai ma na vāega e māfai ke pa atu ai ki na auāla āgai ki na mātātā kehekehe e ve ko na trades, taligā mālo, ma te tūlihi.

I lalo o te NCEA, ko na fānau ākoga e ahēhi āgai ki ni fakatūlagāga fakatēākoākoga e ātagia ai te fakakūlupu o ni hīkili tāua ma ni tloa i ni vāega e hōkotāga. Ko na fakatūlagāga fakatēākoākoga iēnei e iēi tona tau aofaki mo te nūmela o na kelēti e fakaputu e na fānau ākoga i loto o te tauhāga. Ke auhia te NCEA, ko na fānau ākoga e tātau ke kilātou māuagia ni kelēti e 80 mai loto o na fakatūlagāga fakatēākoākoga, fakatāhi ai ma te 20 kelēti mai na fakatūlagāga fakatēākoākoga e tātau ke kave.

Kae ui i na vāega iēnei, ko te tūlaga o te fakafaigofie o te NCEA kua pa ai ki ni āfainaga e hēki fuafuagia. E hē lahi ni tūlafono āgai pe ko tēfea te fakatūlagāga fakatēākoākoga e tātau ke auhia i loto o he matākupu pe i loto o te NCEA i te lēvolo 1, 2, ma te 3. Kua māfua ai ko na fakatūlagāga fakatēākoākoga kua kāmata oi taki e ia te tūlaga o na vāega e ākoākogia i loto o na potu ākoga, i lō te taki e te kalikalamu o na vāega e tātau ke ākoākogia. Ko te vāega tēnei kua fai hao ki te iēi o ni āfainaga e ve ko te 'faitaūga o na kelēti', kua māfua ai te hē kaufākatāhi o na fānau ākoga ki na ākoākogia i te tāimi lava kua katoa ai na kelēti ke māua ai te NCEA.

Ko na hūiga e manākomia ke tautāli ki na āfainaga iēnei ki te NCEA ma ke fakamāutinōa ko te hīhitemi e tōtoka mo kilātou **uma** na fānau ākoga, kāiga, tino akoako, ma na tino fakagālue tino. Ko he kalikālamu mākeke e tātau ke taki e ia na vāega e akoako atu ma na vāega e ākoākogia, ma ko te tātou tuhi pāhi atunuku e tātau ke fakamātea mai ai te tūlaga o na taumāfaiga e auhia e na fānau ākoga.

Ko te fēhili tēnei e hōkotāga āgai ki te tūlaga pe tātau ke fēke e te kalikālamu na ahēhi.

E malie koe ko te tātou tuhi pāhi atunuku e tātau ke ahēhi fua ki he kalikālamu atunuku?

Fīlifili he vāega e fokotāhi o na mea iēnei:

Ko au e
matuā hē
malie

☐

Ko au e hē
malie mālie

☐

Ko au e
hē iēi ni oku
lāgona

☐

Ko au e malie
mālie

☐

Ko au e
matuā malie

☐

Ko au e
hē mautinōa

☐

*Tali oiōti te fēhili tēnei kāfai ko koe e **matuā hē malie** pe **hē malie mālie**:*

- Fakamātala mai ni ō pōpolega e iēi āgai ki te fakatūtuga mo na tuhi pāhi fou ke ahēhi taki ki te kalikālamu atunuku.

Ko te fēhili tēnei e āgai ki na mea e lēlei o te NCEA e tātau ke fakatūmau.

E iēi ni vāega o te NCEA nae fēhoahōani atu kiā te koe pe ko he tino o tō kāiga ki tōlātou ākoākogia ma te tūlaga o na taumāfaiga na auhia? Ko niā na vāega iēnei ma na pēnefiti?

Ko na fēhili iēnei e āgai ki na fakafitauli ki te hīhitemi e iēi nei.

E malie koe ko te NCEA e faigatā mo na mātua ma na fānau ākoga ke mālamalāma kiēi? Fakatākitākiga, ko na mānakōga mo na kelēti mo te lēvolo 1, 2 ma te 3, pe vēfea ona fakatūlaga na māka o na fakatūlagāga fakatēākoākoga, ma pe ko niā ni ahēhi i loto o te tauhāga ma te fakaikūga o te tauhāga e manākomia.

Fīlifili he vāega e fokotāhi o na mea iēnei:

Ko au e
matuā hē
malie
☐

Ko au e hē
malie mālie
☐

Ko au e
hē iēi ni oku
lāgona
☐

Ko au e malie
mālie
☐

Ko au e
matuā malie
☐

Ko au e
hē mautinōa
☐

*Tali oiōti te fēhili tēnei kāfai ko koe e **matuā hē malie** pe **hē malie mālie**:*

- Ko heā na vāega o te NCEA e kīkila koe e fakafaigofie ma e faigofie ke mālamalāma, ma pe aiheā?

*Tali oiōti te fēhili tēnei kāfai ko koe e **malie mālie** pe **matuā mālie**:*

- Ko heā na vāega o te NCEA e pītohīli te faigatā ke mālamalāma kiēi?
-
-
-

E malie koe e tātau ke iēi ni fakalēleiga ki te hīhitemi tuhi pāhi mo na ākoga tūlaga tolu?

Fīlifili he vāega e fokotāhi o na mea iēnei:

Ko au e matuā hē malie	Ko au e hē malie mālie	Ko au e hē iēi ni oku lāgona	Ko au e malie mālie	Ko au e matuā malie	Ko au e hē mautinōa
☐	☐	☐	☐	☐	☐

*Tali oiōti te fēhili tēnei kāfai ko koe e **matuā hē malie** pe **hē malie mālie**:*

- Ko te tokumeni o na fakatālatālanoāga e fakamātea ai ni fakafitāuli i te hīhitemi e iēi nei.
Ko iēfea o na vāega iēna e hē malie koe kiēi, ma pe aiheā?

*Tali oiōti te fēhili tēnei kāfai ko koe e **malie mālie** pe **matuā mālie**:*

- Ko tefēa na vāega o te hīhitemi o na tuhi pāhi mo na vāhega tūlaga tolu e tātau ke fakamuamua te fakalēleiga?

Ko te Mālo e fōfou ko te tuhi pāhi mo na vāhega tūlaga tolu ke hōlotōnu, hololēlei, ma fakatuatuagia, fakatāhi ai ma te māua o ni āvanōa ke maūa ai ni matākupu tau Mātātā Kēhekēhe (VET). E kīkila koe e iēi ni iētahi āvanōa mo ni hūiga lēlei ki na tuhi pāhi fou i fafo atu o na vāega kua tākua i te tokumeni o na fakatālatālanoāga?

Filifili he vāega e fokotāhi o na mea iēnei:

Ko au e matuā hē malie	Ko au e hē malie mālie	Ko au e hē iēi ni oku lāgona	Ko au e malie mālie	Ko au e matuā malie	Ko au e hē mautinōa
☐	☐	☐	☐	☐	☐

*Tali oiōti te fēhili tēnei kāfai ko koe e **malie mālie** pe **matuā mālie**:*

- Fakamātala mai ni iētahi āvanōa mo ni hūiga lēlei e hēki tākua i loto o te tokumeni o fakatālatālanoāga.

Vāega 2: Fakatūtuga

Fakatūtuga 1: Galulue fakatāhi ma na fale faigāluēga ke fakaōfi tonu na ākoākoga tau te VET ki loto o na hīhitemi mo na tuhi pāhi i na vahēga tūlaga tolu

I lalo o te Fakatūtuga 1. Ko na Industry Skills Boards (ISBs) ka kilātou fatūa ni matākupu e holo lēlei mo na Mātāta Kēhekēhe – e iēi ai ni fakatūlagāga fakatēākoākoga – ka māfai oi tuku atu ki na fānau ākoga i ni faigā paāga ma na ākoga fakaīunivēhitē ma na tino fakagāluē tino. Ko na ISB ka iēi te fakafāigōfie ke fatu mai ai na vāega e fia ākoākogia, na fakatūlagāga fakatēākoākoga e tēi i te tāimi nei pe fatu ni vāega fou e fia ākoākogia mo na matākupu tau VET, fatu ki luga o na mānakōga o na fale faigāluēga ma ni āvanōa mōni i tua atu o na ākoga.

Ko te fakanōfotōnuga o na matākupu tau VET ma na tuhi pāhi mo na fale faigāluēga ka māfai ai e na fānau ākoga ke gālulue āgai ki te auhia o te tuhi pāhi fou mo na vāega tūlaga tolu, ma e ono māfai ai ke kāmata lēlei ki he tuhi pāhi uigā mo na ākoga fakaiunivehitē.

Ko na hūiga fakatūtu mo na tuhi pāhi fou ka fakahōlo hui mai i te 2028 āgai mai ki te 2030.

I he aotelēga, e hāpoti e koe te fakatūtuga 1: Galulue fakatāhi ma na fale faigāluēga ke fakaōfi tonu na ākoākoga tau te VET ki loto o na hīhitemi mo na tuhi pāhi i na vāega tūlaga tolu?

Fīlifili he vāega e fokotāhi o na mea iēnei:

Ko au e hē hāpoti kiēi	Ko au e hē hāpoti mālie kiēi	Ko au e hē iēi ni oku lāgona	Ko au e hāpoti kiēi	Ko au e matuā hāpoti kiēi	Ko au e hē mautinōa
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Tali oiōti te fēhili tēnei kāfai ko koe e hē hāpoti kiēi pe e hē hāpoti mālie kiēi:

- Ko tēfea te vāega o te fakatūtuga 1 e iēi ai ni ō pōpōlega, ma aiheā? Fakatakitakiga, e iēi ni ō pōpōlega āgai ki he vāega pātino o te fakatūtuga 1 pe ko te fakatūtuga kātoa?

Tali oiōti te fēhili kāfai koe e hāpoti kiēi pe matuā hāpoti kiēi:

- Ko heā na pēnefiti e kīkila koe ka iēi mo na fānau ākoga ki tōlātou ākoākogia ma na taumāfaiga ke auhia?

E malie koe ko te māuagia o ni matākupu tau Mātātā Kēhekēhe (VET) pītohīli te lēlei ko ni hūiga lēlei ki te fatūga o na tuhi pāhi fou?

Fīlifili he vāega e fokotāhi o na mea iēnei:

Ko au e matuā hē malie	Ko au e hē malie mālie	Ko au e hē iēi ni oku lāgona	Ko au e malie mālie	Ko au e matuā malie	Ko au e hē mautinōa
☐	☐	☐	☐	☐	☐

*Tali oiōti te fēhili tēnei kāfai ko koe e **matuā hē malie** pe **hē malie mālie**:*

- Ko tēfea te vāega o te fakatūtuga 1 e iēi ai ni ō pōpōlega, ma aiheā? Fakatakitakiga, e iēi ni ō pōpōlega āgai ki he vāega pātino o te fakatūtuga 1 pe ko te fakatūtuga kātoa?

*Tali oiōti te fēhili tēnei kāfai ko koe e **malie mālie** pe **matuā mālie**:*

- Ko heā na pēnefiti e kīkila koe ka iēi mo na fānau ākoga ki tōlātou ākoākogia ma na taumāfaiga ke auhia?

Fakatūtuga 2: Tuhi Pāhi Fakavāe ma na tuhi pāhi fou mo na vāhega tūlaga tolu

I lalo o te fakatūtuga 2, ka iēi te Foundational Award (Tuhi Pāhi Fakavāe) fou ka fakaūlu mai ke hui ai na matākupu o te NCEA e tātau ke kave ma te NCEA Lēvolo 1. Ko te Tuhi Pāhi ka māua ka āloakia ai te fāitau ma te tūhitūhi ma te nūmela pe ko te gāgana Māoli, pe ko na vāega kehekehe o te gāgana Maoli ma te nūmela Maōli, ka fēhoahōani ai ki fānau ākoga ke fatu ma ke fakaāli ai ni hīkili fakavāe mākeke.

Ko te NCEA Lēvolo 2 ma te 3 ka hui e te New Zealand Certificate of Education (Hētifikēti mo na Ākoākoga (mo te Tauhāga 12)) ma te New Zealand Advanced Certificate of Education (Hētifikēti Maoake o na Ākoākoga a Niu Hila (mo te Tauhāga 13)).

Ko na hūiga iēnei ka fakatāikole ai te nūmela o na tauhāga e iēi ai na ahēhi faigatā mai te tolu ki te lua tauhāga, ke māfai ai e na fānau ākoga i te Tauhāga 11 ke fakakāutū te kīkila ki ni ākoākoga pītōhīli te lōloto o na hīkili fakavāe ma te ūloa, ma ke māfai ai ke iēi he tāimi fakaōpoōpo mo na fānau ākoga i loto o na potuākoga.

Ko na hūiga fakatūtu mo na tuhi pāhi fou ka fakahōlo hui mai i te 2028 āgai mai ki te 2030.

E malie koe ko te hūiga ki te NCEA lēvolo 1 ki te Tuhi Pāhi Fakavāe, i te nūmela ma te tūhitūhi ma te fāitau, ko he mea lēlei ke hāuni ai na fānau ākoga ke iēi ni hīkili fakavāe e manākomia ke kilātou māfaia ai ke hōkotāga tōtoka na ākoākoga i te Tauhāga 12 ma te 13?

Fīlifili he vāega e fokotāhi o na mea iēnei:

Ko au e matuā hē malie	Ko au e hē malie mālie	Ko au e hē iēi ni oku lāgona	Ko au e malie mālie	Ko au e matuā malie	Ko au e hē mautinōa
☐	☐	☐	☐	☐	☐

*Tali oiōti te fēhili tēnei kāfai ko koe e **matuā hē malie** pe **hē malie mālie**:*

- Fakamātala mai ho he pōpōlega o koe āgai ki te Tuhi Pāhi ke māfai ai ke hāuni ai koe pe ko ho he hui o tō kāiga mo na ākoākoga i te Tauhāga 12 ma te 13. Fakatakitakiga, kāfai koe e kīkila e iēi ni iētahi auāla e hili atu ke fakatīno ai te vāega tēnei.

*Tali oiōti te fēhili tēnei kāfai ko koe e **malie mālie** pe **matuā mālie**:*

- Fakamātala mai na pēnefiti e kīkila koe e ono iēi i te Tuhi Pāhi Fakavāe ke māfai ai ke hāuni ai koe pe ko ho he hui o tō kāiga mo na ākoākoga i te Tauhāga 12 ma te 13.

E kīkila koe ko niā ni iētahi vāega o na ākoākoga pe ko na taumāfaiga ke auhia e tātau ke kīkila tōtoka kiēi ke kāvea ma vāega o te Tuhi Pāhi Fakavāe? Fakatākitākiga, e ono tātau ke iēi he lēvolo o te olo o na fānau ākoga ki na vāhega? Fakamātala mai na vāega o na ākoākoga pe ko na taumāfaiga ke auhia.

Ko te tokalāhiga o na fānau ākoga ka kilātou fakaumā te Hētifikēti o na Ākoākoga a Niu Hila i te Tauhāga 12. E malie koe e tāua mo te Mālo ke māfaufau ki ni auāla ke fakamāutinōa ai ko na fānau ākoga e tūmau i loto o na ākoga ke pa ki te fakaīkuga o te Tauhāga 12?

Fīlīfili he vāega e fokotāhi o na mea iēnei:

Ko au e
matuā hē
malie

☐

Ko au e hē
malie mālie

☐

Ko au e
hē iēi ni oku
lāgona

☐

Ko au e malie
mālie

☐

Ko au e
matuā malie

☐

Ko au e
hē mautinōa

☐

*Tali oiōti te fēhili tēnei kāfai ko koe e **matuā hē malie** pe **hē malie mālie**:*

- Ko niā ni ō pōpōlega āgai ki te Mālo ki ni olātou māfaufaūga ke fakamāutinōa ko te tokalāhiga o na fānau ākoga e nōnofo i na ākoga ke uma te Tauhāga 12?

*Tali oiōti te fēhili tēnei kāfai ko koe e **malie mālie** pe **matuā mālie**:*

- E vēfea ona kitātou fakamāutinōagia ko na fānau ākoga e nōnofo i na ākoga ke uma te Tauhāga 12 ma ke lahi ai holātou āvanōa ke māua ai he tuhi pāhi uīga?

Fakatūtuga 3: Hūiga o te fakakāutū mo ni fēkuikūiākiga ki he fauhaga tōtoka ma e taki ki na matākupu

I lalo o te fakatūtuga 3, ko na fānau ākoga ka fakakāutū talātou kīkila ki na ākoākoga ma na taumāfaiga ke auhia i loto o he matākupu kātoa i lō he fakatūlagāga fakatēākoākoga tautāhi. Ko na fānau ākoga ka lahi lava ka manākomia ke kave ni matākupu e lima, e lāvea ai pe ko te Īgilihi ma te Nūmela pe ko te Gāgana Māoli pe ko te Nūmela Māoli i te Tauhāga 11.

I loto o na matākupu takitahi, ko na ahēhi i loto o te tauhāga ka māka holo lēlei ma ka fakaputu fakatāhi ke māua ai ni māka tukufākatāhi kātoa ma e hīkoa i te vae 100.

Ko te hūiga tēnei ka fakatāikole ai na afāinaga ko na fānau ākoga ka hēki kilātou tāofiofia hē mālamalāma ni alātou faigā filifilīga mo tua atu o na ākoga, fakatākitākiga, i te hē kāvea o na matākupu e manākomia mo te University Entrance (tuhi pāhi ke ūlufale ki na Īunivehitē). Ka tuku mai ai hē āvanōa mo ni fakagālua tino ma ni faiākoga i na Īunivehitē he mālamalāmaga tōtoka ki na Īloa ma na hīkili o na fānau ākoga.

Ko na hūiga fakatūtu mo na tuhi pāhi fou ka fakahōlo hui mai i te 2028 āgai mai ki te 2030.

I he aotelēga, e hāpoti e koe ni fēkuikūiākiga taki e na matākupu mo na ahēhi i te Tauhāga 12 ma te 13?

Filifili he vāega e fokotāhi o na mea iēnei:

Ko au e hē hāpoti kiēi	Ko au e hē hāpoti mālie kiēi	Ko au e hē iēi ni oku lāgona	Ko au e hāpoti kiēi	Ko au e matuā hāpoti kiēi	Ko au e hē mautinōa
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Tali oiōti te fēhili tēnei kāfai ko koe e hē hāpoti kiēi pe e hē hāpoti mālie kiēi:

- Ko niā ni ō pōpōlega āgai ki ni fēkuikūiākiga taki ki na matākupu mo na ahēhi i te Tauhāga 12 ma te 13?

Tali oiōti te fēhili kāfai koe e hāpoti kiēi pe matuā hāpoti kiēi:

- Niā te kīkila koe ko na pēnefiti kautū ki fekuikuiakiga taki ki na matākupu mo na ahēhi i te Tauhāga 12 ma te 13?
-
-
-

E malie koe e tāua mo na fānau ākoga ke fefaʻaki te kalikālamu kātoa (i lō i ni vāega) mo na matākupu tau mātātā kehekehe ma iētahi matākupu lauaitēle?

Fīlīfīli he vāega e fokotāhi o na mea iēnei:

Ko au e
matuā hē
malie
☐

Ko au e hē
malie mālie
☐

Ko au e
hē iēi ni oku
lāgona
☐

Ko au e malie
mālie
☐

Ko au e
matuā malie
☐

Ko au e
hē mautinōa
☐

*Tali oiōti te fēhili tēnei kāfai ko koe e **matuā hē malie** pe **hē malie mālie**:*

- Ko niā te kīkila koe ko na pēnefīti o te ono māfai ke fefaʻaki te kalikālamu kātoa (i na vāega) mo na mātātā kehekehe ma iētahi matākupu lauaitēle?

*Tali oiōti te fēhili tēnei kāfai ko koe e **malie mālie** pe **matuā mālie**:*

- Aiheā te malie ai koe e tāua ke fefaʻaki te kalikālamu kātoa mo na mātātā kehekehe ma na matākupu lauaitēle?

E hāpoti e koe ni iētahi matākupu ke kāvea ma vāega o te kalikālamu o te Tauhāga 11? Fakatakitakiga, te Īgilihi ma te Nūmela pe, ko na ākoākoga Māoli, ko te Gāgana Māoli, ma te Nūmela Maoli.

Fīlīfīli he vāega e fokotāhi o na mea iēnei:

Ko au e hē
hāpoti kiēi
☐

Ko au e hē
hāpoti mālie
kiēi
☐

Ko au e
hē iēi ni oku
lāgona
☐

Ko au e
hāpoti kiēi
☐

Ko au e
matuā hāpoti
kiēi
☐

Ko au e
hē mautinōa
☐

*Tali oiōti te fēhili tēnei kāfai ko koe e **hē hāpoti kiēi** pe e **hē hāpoti mālie kiēi**:*

- Ko niā ni ō pōpōlega āgai ki ni iētahi matākupu e ono manākomia ke kāvea ma vāega o te kalikālamu o te Tauhāga 11?

*Tali oiōti te fēhili kāfai koe e **hāpoti kiēi** pe **matuā hāpoti kiēi**:*

- E ono hāpoti e koe ni iētahi matākupu e ono manākomia ke kāvea ma vāega o te kalikālamu o te Tauhāga 11, kehe ai ma te Īgilihi ma te Nūmela pe ko te Gāgana Māoli ma te Nūmela Māoli?

Fakatūtuga 4: Fakamākekēga o na mānakōga mo te auhia o na māka

I lalo o te fakatūtuga 4, ko na taumāfaiga ke auhia ka holo lēlei ma mānino:

- Ka fakaātili te tūlaga o te hōlohōlo tonu i te auāla e ahēhi ai na matākupu. Fakatakitakiga, ko na ahēhi i loto ma te fakaikuga o te tauhāga ke fai hao ki te tā tūtuhā o na māka o na fānau ākoga.
- Ko na kupu e ve ko te 'Pitohili te lēlei' ma te 'Auhia' ka hui e na māka e vae 100 ma na mātaītūhi e ve ko te A, B ma te C.
- Ko fānau ākoga e manākomia ke pāhi te hē i lalo ifo o te fa matākupu fakatāhi ai ma te Tuhi Pāhi Fakavāe fou ke māua ai na tuhi pāhi fou.

Ko na fekuikuiakiga iēnei ka fakamālohia ai na fānau ākoga ke hūkehūke ātili ma ke kaufakatāhi i na ākoākoga i te tauhāga katoa fakatēākoākoga. Fakatākitākiga, ko na fānau ākoga ka fakamālohia ke kaufakatāhi i na faigā hūkega i te fakaikuga o te tauhāga kāfai e iēi ni vāega vēnei, aua ko alātou māka aofaki fakatāhi ka fatu ki luga o na hīkoa tukufakatāhi mai na ahēhi uma.

Ko na fēkuikūiākiga fou iēnei ki te fakalēvolo o na māka ka holo pili ki iētahi hīhitemi māka, e foki ai te āvanōa ki na tino ākoāko ma na tino fakagālue tino he maninōga e kilā o te lēvolo ona fānau ākoga ma olātou hīkili ma na iloa.

Ko na hūiga fakatūtu mo na tuhi pāhi fou ka fakahōlo hui mai i te 2028 āgai mai ki te 2030.

E ke mātaūa ko na mānakōga mo na taumāfaiga ke auhia mo na tuhi pāhi fou e faigōfie ke mālamalāma kiēi? E lāvea ai na fānau ākoga e tātau ke auhia he māka e pāhi i te hē i lalo ifo o ni matākupu e fa ma ke auhia ai te Tuhi Pāhi Fakavāe.

Filifili he vāega e fokotāhi o na mea iēnei:

Ko au e
matuā hē
malie
☐

Ko au e hē
malie mālie
☐

Ko au e
hē iēi ni oku
lāgona
☐

Ko au e malie
mālie
☐

Ko au e
matuā malie
☐

Ko au e
hē mautinōa
☐

*Tali oiōti te fēhili tēnei kāfai ko koe e **matuā hē malie** pe **hē malie mālie** pe **malie mālie**:*

- Ko heā na vāega o te fakatūtuga mo na mānakōga mo na taumāfaiga ke auhia e kīkila koe e hē manino te mālamalāma kiēi?
-
-
-

E malie koe ko na matākupu e fa ko he nūmela talafeāgai mo na mānakōga ke māua ai he tuhi pāhi?

Fīlifīli he vāega e fokotāhi o na mea iānei:

Ko au e
matuā hē
malie

☐

Ko au e hē
malie mālie

☐

Ko au e
hē iēi ni oku
lāgona

☐

Ko au e malie
mālie

☐

Ko au e
matuā malie

☐

Ko au e
hē mautinōa

☐

*Tali oiōti te fēhili tēnei kāfai ko koe e **matuā hē malie** pe **hē malie mālie**:*

- Aiheā e iēi ai ni ō pōpolega āgai ki na matākupu e fa e talafeāgai ke māua?

Vāega 3: Na mea ka tūtupu ma iētahi lakahaga

Fakatūtuga 1-4 na fau ke tautāli ki lukitau kautū ki te hīhitemi NCEA e iēi nei ma ke fakamāutinōa ko na fakatūtuga ki te Hētifikēti o na Ākoākoga a Niu Hila ma te Hētifikēti Maoake o na Ākoākoga a Niu Hila e fakatuatuagia, e hōlotōnu, ma e hāpotigīa na fānau ākoga ke fatu ni hīkili tāua ma na īloa.

E ui i na vāega iēnei, e ono lahi ni vāega e ono tūtupu i te va o nei ma te 2028 ke hāuniūni ai mo iēnei hūiga. Ko te Matāgaluēga o Ākoākoga e valakaugia ni ō lāgona ke tuku mai ke fēhoahōani mo te toe fauhaga ma te fakatelēga. E tāpunia loa na fakatālatālanoāga, ko te Matāgaluēga ka māfafau lēlei ki na lāgona na tuku mai ka ko hēki lipotia atu ki te Kāpineta.

Ka ko hēki fakaūlua mai na tuhi pāhi fou, ka iēi he kīkilaga fakakāutū ki te tūlaga pītohīli te lēlei mo te fakatelēga, ke fakamāutinōa e talafeāgai na līhohi ke hāpoti tōtoka ai te ākoākogia o te tuhi pāhi fou.

Ko na hūiga iēnei ka holo fakahōlo hui mai i te va o te 2028 ma te 2030, ma e fakamāutinōa ai ko na tino ākoāko e tāpenapena lēlei.

E malie koe ko na hūiga fakatūtu ke fakalēlei ātili ai te fakatuatuagia ma te hōlotōnu o te tuhi pāhi atunuku mo na vāhega tūlaga tolu?

Fīlifīli he vāega e fokotāhi o na mea iēnei:					
Ko au e matuā hē malie	Ko au e hē malie mālie	Ko au e hē iēi ni oku lāgona	Ko au e malie mālie	Ko au e matuā malie	Ko au e hē mautinōa
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Tali oiōti te fēhili tēnei kāfai ko koe e **matuā hē malie** pe **hē malie mālie**:

- Fakamātala mai ho he pōpōlega o koe ki na hūiga fakatūtu ke fakalēlei ātili ai te fakatuatuagia ma te holotonu o te tuhi pāhi atunuku mo na vāhega tūlaga tolu?

Ko heā ni iētahi hūiga pe ni hāpoti (kāfai e iēi) e kīkila koe e ono fēhoahōani ke fakamāutinōa ai ko koe ma he hui o tō kāiga e tōtoka te fakaūmaga o na tuhi pāhi fou?

E iēi hētahi mea e fōfou koe ke lea mai ai āgai ki tēnei fakatūtuga?
